

Η πόλη στους βυζαντινούς χρόνους

ΥΛΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ ΓΙΑ ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΕ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΣΚΑΦΗ (Δικαστικό Μέγαρο Θήβας)

Ο φάκελος αυτός μπορεί να σε βοηθήσει στην οργάνωση, διεξαγωγή και αξιολόγηση της επίσκεψης των μαθητών στον αρχαιολογικό χώρο που βρίσκεται στο υπόγειο του Δικαστικού Μεγάρου. Στο Α΄ Μέρος θα βρεις κάποιες βασικές ιστορικές και αρχαιολογικές πληροφορίες για τη βυζαντινή πόλη μέσω του παραδείγματος της Θήβας. Στο Β΄ Μέρος θα βρεις ενδιαφέροντα θέματα προς συζήτηση και ανάλυση καθώς και προτεινόμενες δραστηριότητες κατά την επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο και μετά από αυτή.

Α΄ ΜΕΡΟΣ - πληροφοριακό υλικό για δραστήριους εκπαιδευτικούς

"ενημερώνομαι και οργανώνω την επίσκεψη, τη δράση"

ΘΗΒΑ

Η Θήβα κατά τη βυζαντινή περίοδο αναδείχτηκε σε σημαντικό οικονομικό και διοικητικό κέντρο του κεντρικού Ελλαδικού χώρου, κυρίως από τον 9^ο και εξής αιώνα, οπότε ορίστηκε πρωτεύουσα του θέματος της Ελλάδας, θέση που διατήρησε μέχρι τα τέλη του 12^{ου} αιώνα. Την περίοδο αυτή η πόλη απέκτησε χαρακτήρα αστικού κέντρου με μεγάλη δημογραφική ανάπτυξη, αξιόλογη οικοδομική δραστηριότητα, αύξηση της παραγωγής και του εμπορίου και μεγάλες βιοτεχνικές εγκαταστάσεις.

Ωστόσο, πέρα από τα στοιχεία που αντλούμε από τις γραπτές πηγές, οι γνώσεις που έχουμε για το βυζαντινό παρελθόν της πόλης είναι σχετικά περιορισμένες. Η συνεχής κατοίκηση της Θήβας μέχρι και τους νεότερους χρόνους, η καταστρεπτική δράση των σεισμών του 19^{ου} αιώνα και η εκτεταμένη οικοδομική δραστηριότητα των τελευταίων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα προκάλεσαν σε μεγάλο βαθμό την καταστροφή των βυζαντινών κτιρίων της πόλης, με ελάχιστες μόνο εξαιρέσεις. Τα τελευταία χρόνια οι σωστικές ανασκαφές που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της ανέγερσης των σύγχρονων κτιρίων της πόλης έχουν συντελέσει αποφασιστικά στην ανασύσταση της εικόνας της βυζαντινής Θήβας.

Τους βυζαντινούς χρόνους η πόλη διατήρησε σε μεγάλο βαθμό τη μορφή που είχε ήδη από τους αρχαίους χρόνους, ένα οχυρωμένο δηλαδή οικοδομικό σύνολο στο οποίο ήταν συγκεντρωμένα τα σημαντικότερα κτίρια που ήταν απαραίτητα για την εξυπηρέτηση όλων των αμυντικών, θρησκευτικών, οικονομικών και κοινωνικών αναγκών των κατοίκων της.

Κέντρο της πόλης εξακολούθησε να είναι ο οχυρωμένος αχλαδόσχημος λόφος της Καδμείας, έκτασης 300 στρεμμάτων περίπου. Ο πληθυσμός κατοικούσε και εκτός της Καδμείας, στους γύρω λόφους του Μικρού και του Μεγάλου Καστελλίου, του Αμφιείου, του Ισμηνίου, του Κολωνακίου και σε περιφερειακούς οικισμούς, όπως στο Πυρί και το Τάχι.

Οχύρωση

Η οχύρωση της πόλης ακολουθούσε το φρύδι του λόφου της Καδμείας και αποτελούνταν από ένα απλό κατακόρυφο τείχος που ενισχυόταν με ορθογώνιους πύργους, η θέση των οποίων αντιστοιχούσε στις θέσεις των αρχαίων πυλών της πόλης και βρίσκονταν σε καίρια σημεία για τον έλεγχο των οδών από και προς της Αθήνα και τη Χαλκίδα. Το μεγαλύτερο τμήμα του περιβόλου αυτού δεν σώζεται σήμερα, με εξαίρεση ορισμένα μόνο τμήματά του που διατηρούνται σε διάφορα σημεία της πόλης ή έχουν έρθει στο φως κατά τη διάρκεια σωστικών ανασκαφών. Η απουσία σήμερα μίας συστηματικής μελέτης δεν επιτρέπει την ακριβέστερη χρονολόγησή τους και είναι επομένως δύσκολο να εξακριβωθεί σε ποια περίπτωση τα τείχη ανήκουν στη βυζαντινή περίοδο, εποχή ιδιαίτερης ακμής της πόλης, ή την περίοδο της φραγκοκρατίας, εποχή που θεωρείται ότι δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην ενίσχυση της οχύρωσης της πόλης από τους Φράγκους ηγεμόνες. Ασφαλώς τα τείχη σε κάθε περίοδο διέρχονταν από σημεία παλαιότερων οχυρώσεων και δέχονταν τις απαραίτητες επισκευές και επιδιορθώσεις, όταν αυτά καταστρέφονταν από φυσικά αίτια ή επιδρομές.

Ο λεγόμενος πύργος του Σεντ Ομέρ, από το όνομα του κτήτορα Νικόλαου Β΄ Σεντ Ομερ (Nicholas II de Saint Omer), που δεσπόζει ανάμεσα στα σύγχρονα πολυώροφα κτίρια της πόλης, στο βόρειο τμήμα της Καδμείας, στον αύλειο χώρο του Αρχαιολογικού Μουσείου της Θήβας, αποτελεί σήμερα το καλύτερα διατηρημένο τμήμα της μεσαιωνικής οχύρωσης. Σύμφωνα με την επικρατέστερη άποψη αποτελεί τμήμα του κάστρου, πιθανότατα το ακροπύργιο, που ίδρυσε μετά το 1287 ο Νικόλαος Β΄. Έχει ορθογώνια κάτοψη (13,6 x 16,00 μ.) και το ύψος του φτάνει τα 13 μ. Αρχικά θα διέθετε τουλάχιστον τρεις ορόφους, από τους οποίους σώζονται σήμερα το ισόγειο και ο πρώτος όροφος. Οι τοίχοι του είναι ιδιαίτερα παχείς (3,00 μ.) και είναι κτισμένοι με μεγάλους λαξευτούς ορθογώνιους λίθους.

Οικιστικός Ιστός

Δυστυχώς η εικόνα που έχουμε για τον οικιστικό ιστό της πόλης είναι ιδιαίτερα πενιχρή, καθώς τα πολυάριθμα οικιστικά κατάλοιπα που έχουν φέρει στο φως οι ανασκαφικές έρευνες, αν και παρουσιάζουν εντυπωσιακή πυκνότητα, σώζονται αποσπασματικά και σπάνια δίνουν μια πλήρη εικόνα της κάτοψης των κτιρίων στα οποία ανήκουν.

Ασφαλώς στο λόφο της Καδμείας θα ήταν συγκεντρωμένα τα σημαντικά διοικητικά και θρησκευτικά κτίρια της πόλης. Στο κέντρο της Καδμείας, στην πλατεία του Αγίου Γεωργίου, επί της οδού Πινδάρου, η ανασκαφική σκαπάνη έχει φέρει στο φως ένα εντυπωσιακό μεσοβυζαντινό οικοδόμημα, πιθανότατα του 12^{ου} αιώνα, ορθογώνιας κάτοψης και γενικών διαστάσεων 10x15 μ., που έχει ερμηνευθεί ως δημόσιο κτίριο, η χρήση του ωστόσο παραμένει αδιάγνωστη. Λίγο νοτιότερα, πάλι επί της οδού Πινδάρου, αποκαλύφθηκαν κατάλοιπα κτιρίων που ταυτίστηκαν με τμήμα του ανακτόρου που έκτισε ο Νικόλαος Σαιντ Ομέρ· από τις πηγές γνωρίζουμε ότι αυτό το ανάκτορο καταστράφηκε από τους Καταλανούς πιθανώς το 1331 και ότι έφερε που τοιχογραφικό διάκοσμο με μάχες των σταυροφόρων στη Συρία και απεικονίσεις κάστρων της Συρίας και της Παλαιστίνης.

Τα πολυάριθμα κατάλοιπα των κτιρίων που έχουν εντοπιστεί εντός και εκτός της Καδμείας και ανήκουν πιθανότατα σε οικίες, έχουν στις περισσότερες περιπτώσεις αποκαλυφθεί αποσπασματικά. Η πλειονότητά τους αποτελεί απλά σε κάτοψη κτίρια, που επαναχρησιμοποιούν παλαιότερο οικοδομικό υλικό. Σε ορισμένες περιπτώσεις αναγνωρίζεται η ύπαρξη αυλής, ενώ σπάνια μπορεί να εξακριβωθεί η παρουσία ορόφου. Η στέγασή τους γίνεται με απλές κεραμοσκεπείς στέγες. Σε ορισμένες περιπτώσεις εντοπίζονται κτίρια που οι τοίχοι τους είναι ιδιαίτερα καλοκτισμένοι και η κάτοψή τους περισσότερο σύνθετη, οδηγώντας τους ανασκαφείς στην ταύτισή τους με εύπορες οικίες ή επαύλεις.

Σε όλες σχεδόν τις οικίες έχουν ανασκαφεί πολυάριθμοι αποθέτες, υπόγεια δηλαδή λαξευμένα στο βράχο ορύγματα που χρησίμευαν για την αποθήκευση τροφίμων (π.χ. δημητριακών). Σε ορισμένες περιπτώσεις φέρουν εσωτερικά επένδυση από υδραυλικό κονίαμα και προορίζονται για την αποθήκευση υγρών (λαδιού και κρασιού). Ορισμένοι από αυτούς δεν αποκλείεται να χρησίμευαν ως υδατοδεξαμενές. Σε πολλές περιπτώσεις στο εσωτερικό τους ανευρίσκονται σπασμένα αγγεία, οστά ζώων και άλλα απορρίμματα της εποχής, οδηγώντας στο συμπέρασμα ότι κάποια στιγμή μετατρέπονταν σε λάκκους απορριμμάτων.

Οι κάτοικοι της πόλης έδειχναν ιδιαίτερη φροντίδα για το υδρευτικό και αποχετευτικό σύστημα της πόλης, όπως μπορεί να διαπιστωθεί τουλάχιστον από το ευρύ δίκτυο των υπόγειων αγωγών που έχει αποκαλυφθεί σε όλη την έκταση της πόλης, άλλων πήλινων, άλλων κτιστών και άλλων λαξευμένων απευθείας στο φυσικό βράχο. Συχνά επίσης ανευρίσκονται υδατοδεξαμενές και πηγάδια, αλλά και τμήματα υδραγωγείων (βλ. και πιο κάτω για το υδραγωγείο του μητροπολίτη Καλοκτένη). Για την υδροδότηση της πόλης κατασκευάζονταν κρήνες, από τις οποίες η γνωστότερη είναι η αρχαία κρήνη στο ρέμα της Δίρκης, στα νοτιοδυτικά της Καδμείας, σε θέση που σύμφωνα με τον Πausανία

βρισκόταν το ιερό της Ρέας. Τα διάσπαρτα βυζαντινά γλυπτά που έχουν βρεθεί στην περιοχή της κρήνης μαρτυρούν τη χρήση της αυτή την περίοδο.

Στις όχθες του Ισμηνού ποταμού που διατρέχει το ανατολικό τμήμα της πόλης, είναι γνωστό μέσα από γραπτές πηγές και από περιγραφές περιηγητών ότι λειτουργούσαν πολυάριθμοι υδρόμυλοι. Τα κατάλοιπα ενός υδρόμυλου αποκαλύφθηκαν πρόσφατα πλάι στην κοίτη του ποταμού.

Από τα λουτρά που θα λειτουργούσαν στην πόλη κατά τη βυζαντινή περίοδο έχει αποκαλυφθεί μόνο ένα, εκτός της Καδμείας, στην περιοχή των Παλαιών Σφαγείων.

Εκκλησίες

Σήμερα στην πόλη της Θήβας δεν σώζεται σχεδόν κανένας ναός ακέραιος από τη βυζαντινή περίοδο. Οι περισσότερες από τις εκκλησίες της πόλης είναι σύγχρονες και κτίστηκαν κατά τη διάρκεια του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα, συνήθως στη θέση προγενέστερων ναών. Ωστόσο, η αρχαιολογική κυρίως σκαπάνη, έχει φέρει στο φως στοιχεία για την ύπαρξη τουλάχιστον 24 ναών, η ανέγερση των οποίων ανάγεται στη βυζαντινή περίοδο. Οι περισσότεροι από αυτούς εντοπίζονται εντός της Καδμείας.

Από αυτούς ο σημαντικότερος είναι ο ναός του Αγίου Γρηγορίου που έχει ανασκαφεί σε οικόπεδο στα ΝΑ της Καδμείας, στη συμβολή των οδών Δίρκης και Πελοπίδου (Στ. Βρυζάκη). Σύμφωνα με τη σωζόμενη κτητορική επιγραφή κτίστηκε το έτος 872/3 από με δαπάνη ενός σημαντικού κρατικού αξιωματούχου, του βασιλικού καντιδάτου Βασιλείου. Από το ναό που θα είχε εξαιρετικά μεγάλο μέγεθος έχει ανασκαφεί ένα μικρό μόνο τμήμα, καθώς η συνέχειά του βρίσκεται κάτω από την οδό Δίρκης. Σήμερα στη θέση των ερειπίων του έχει ανεγερθεί ένα μονόχωρο ναύδριο του 19^{ου} αι. που τιμάται στη μνήμη του Αγίου Βασιλείου.

Μεγάλης σημασίας είναι ο γλυπτός διάκοσμος του μνημείου, που είτε φυλάσσεται στις αποθήκες της 23^{ης} Ε.Β.Α., είτε έχει εντοιχιστεί στο μεταγενέστερο ναύδριο του Αγίου Βασιλείου. Αποδίδεται στο επονομαζόμενο «θηβαϊκό εργαστήριο» που δραστηριοποιείται αυτή την περίοδο στη Βοιωτία. Ένα έτος αργότερα, το 873/4, οι τεχνίτες του ίδιου εργαστηρίου φιλοτέχνησαν το γλυπτό διάκοσμο ενός άλλου σημαντικού μνημείου της Βοιωτίας, της Παναγίας της Σκριπούς, που ιδρύθηκε επίσης από έναν κρατικό αξιωματούχο, τον βασιλικό πρωτοσπαθάριο και «ἐπί τῶν οἰκειακῶν» Λέοντα. Τα γλυπτά του εργαστηρίου χαρακτηρίζονται για τον πυκνό τους διάκοσμο, στον οποίο χρησιμοποιούνται φυτικά και γεωμετρικά θέματα, χριστιανικά σύμβολα και ζώα, μεμονωμένα ή σε συμπλέγματα πάλης.

Η αγροτική παραγωγή

Η θέση της Θήβας στη μέση μια γόνιμης και εύφορης πεδιάδας συνέβαλε αποφασιστικά στην ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής. Το «Κτηματολόγιο των Θηβών», ένα φορολογικό κατάστιχο της εποχής του τέλους του 11^{ου} ή των αρχών του 12^{ου} αιώνα, μας δίνει σημαντικά στοιχεία για τους τοπικούς άρχοντες της πόλης και πολλές πληροφορίες για την αγροτική της οικονομία. Τα ευρήματα των ανασκαφών περιλαμβάνουν σιδερένια γεωργικά εργαλεία, όπως για παράδειγμα ένα υνί ή ένα κλαδευτήρι, αλλά και διάφορα άλλα ευρήματα, που επιβεβαιώνουν την ενασχόληση των κατοίκων με αγροτικές ασχολίες.

Η Θήβα ως εμπορικό και μεταξοπαραγωγικό κέντρο

Η πόλη της Θήβας αναπτύχθηκε από πολύ νωρίς σε σημαντικό εμπορικό κέντρο καθώς βρισκόταν στη διασταύρωση χερσαίων δρόμων που μέσω της Εγνατίας οδού συνέδεαν τις ακτές του Κορινθιακού και Ευβοϊκού κόλπου με τη Θεσσαλονίκη και την Κωνσταντινούπολη. Στην ανάπτυξη του εμπορίου σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι βενετοί έμποροι, που ήταν μόνιμα εγκατεστημένοι στην πόλη, ιδίως μετά τα προνόμια που τους παραχωρήθηκαν με χρυσόβουλα από τους αυτοκράτορες Αλέξιο Α΄ Κομνηνό (1082) και Αλέξιο Γ΄ Άγγελο (1198). Στις ανασκαφές συχνά αποκαλύπτονται εξαρτήματα ζυγών και άλλα αντικείμενα που μαρτυρούν τις εμπορικές συναλλαγές που λάμβαναν χώρα στην πόλη.

Νομισματική κυκλοφορία

Η κύρια πλουτοπαραγωγική πηγή της Θήβας από τα μέσα του 11^{ου} αιώνα αποτέλεσε αναμφίβολα η μεταξουργία. Η Θήβα παρήγαγε πολυτελή μεταξωτά υφάσματα τα οποία διοχέτευε σε ολόκληρη τη Μεσόγειο. Οι πηγές αναφέρονται με θαυμασμό για την «ιστουργική κομψότητα» των υφαντών της Θήβας αλλά και για την ικανότητά τους να βάφουν τα μεταξωτά υφάσματα («χρωματουργείν ευφώς»). Από τα μέσα του 12ου αιώνα η Θήβα αναδείχτηκε ως η σημαντικότερη πόλη της αυτοκρατορίας στην παραγωγή μεταξιού και τα εργαστήρια της πόλης ανεφοδίαζαν ακόμη και την αυτοκρατορική αυλή της Κωνσταντινούπολης. Η ποιότητα του θηβαϊκού μεταξιού συνδέεται πιθανότατα με την παρουσία της εβραϊκής κοινότητας, που είναι γνωστό ότι ήταν εγκατεστημένη στην πόλη από το 1135. Το 1147 η ακμή της πόλης έγινε αιτία για την επιδρομή του ηγεμόνα της Σικελίας Ρογήρου Β΄, που μαζί με τα υπόλοιπα λάφυρα μετέφερε στη Σικελία και μεταξοτεχνίτες Έλληνες και Εβραίους, που έδωσαν ώθηση στην εκεί μεταξοτεχνία. Παρ' όλα αυτά όμως η μεταξοβιοτεχνία της Θήβας συνήλθε πολύ γρήγορα και συνέχισε να παράγει τα εξαιρετικής ποιότητας προϊόντα της, ακόμη και κατά τη διάρκεια του επόμενου αιώνα, την περίοδο της Φραγκοκρατίας.

Εργαστήρια επεξεργασίας και κυρίως βαφής μεταξωτών υφασμάτων έχουν εντοπιστεί σε δύο σημεία εκτός της Καδμείας, στα βόρεια της πόλης, στην περιοχή της Αγίας Τριάδας, και στα δυτικά, στη συνοικία Εβραίικα. Αποτελούνται κυρίως από χτιστές κυκλικές κατασκευές επενδυμένες με ισχυρό κονίαμα και από διάφορες άλλες υδραυλικές εγκαταστάσεις (αγωγούς, πηγάδια κ.ά.), που είναι απαραίτητες για την εξασφάλιση του άφθονου νερού που απαιτείται για τα διάφορα στάδια της επεξεργασίας των υφασμάτων.

Στη Θήβα έχουν εντοπιστεί δύο ακόμη εργαστήρια του 13^{ου} αιώνα, που επιβεβαιώνουν την οικονομική ανάπτυξη της πόλης και κατά τη διάρκεια της Φραγκοκρατίας. Το ένα παρήγαγε αντικείμενα μεταλλοτεχνίας και αποκαλύφθηκε στην περιοχή της Παναγίας της Λότζιας, εντός της Καδμείας. Το δεύτερο παρήγαγε κεραμικά προϊόντα και εντοπίστηκε στα Νοτιοανατολικά της Καδμείας.

Ο μητροπολίτης, Ιωάννης ο Καλοκτένης

Κυρίαρχη προσωπικότητα του β' μισού του 12^{ου} αιώνα στη Θήβα υπήρξε ο περίφημος ανθρωπιστής μητροπολίτης Ιωάννης Καλοκτένης, ο οποίος αγαπήθηκε πολύ από το λαό και λαμβάνει τιμών ακόμη μέχρι και σήμερα ως ο πολιούχος άγιος της πόλης. Καταγόταν από εύπορη οικογένεια της Κωνσταντινούπολης και είχε λάβει υψηλή μόρφωση. Μητροπολίτης της Θήβας χειροτονήθηκε επί πατριαρχίας Λουκά του Χρυσοβέργη (1156-1169), και παρέμεινε σε αυτή τη θέση μέχρι τον θάνατό του (ανάμεσα στα έτη 1182 και 1193), ασκώντας σημαντικό ιερατικό και φιλανθρωπικό έργο και συμβάλλοντας στην κατασκευή σημαντικών έργων κοινής ωφελείας, όπως την ίδρυση πτωχοκομείου, γηροκομείου, νοσοκομείου για τους άπορους πολίτες, ακόμη και σχολείου για τη μόρφωση μικρών κοριτσιών (παρθενώνα), κάτι όχι ιδιαίτερα συνηθισμένο για την εποχή του. Ο ίδιος ίδρυσε πολυάριθμους ναούς, ανάμεσα στους οποίους και τον μητροπολιτικό ναό της πόλης που ήταν αφιερωμένος στη Θεοτόκο, στη θέση του παλαιού δημαρχείου της πόλης. Από τα κατάλοιπα των ναών της πόλης που έχουν βρεθεί σε ανασκαφές και έχει διαπιστωθεί ότι λειτουργούσαν κατά τη διάρκεια του 12^{ου} αιώνα, με τον Καλοκτένη συνδέονται δύο ναοί με εξαιρετικό τοιχογραφικό διάκοσμο.

Ο μητροπολίτης κατασκεύασε υδραγωγείο, τις λεγόμενες «Καμάρες», που έφερε νερό στο εσωτερικό της Καδμείας από το λόφο του Κολωνακίου. Το υδραγωγείο αποτελούνταν από 20 καμάρες με ύψος από 3 έως 6 μέτρα, οι οποίες διατηρούνταν έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και η μορφή τους είναι γνωστή μέσα από απεικονίσεις περιηγητών. Ο μητροπολίτης φρόντισε επιπλέον να διοχετευθούν τα νέρα των πηγών προς τις καλλιέργειες της πεδιάδας που βρίσκεται στα βόρεια της πόλης, εκτρέποντας τη ροή του των υδάτων του Ισμηνού ποταμού προς την πεδιάδα. Έκτοτε, ο Ισμηνός ποταμός έμεινε γνωστός και ως Αγιάννης. Επίσης, ο μητροπολίτης κατασκεύασε

στον ποταμό Ασωπό τρίτοξη γέφυρα, ενώ αποξήρανε ελώδη περιοχή κοντά στην πόλη.

Η αγάπη που γνώρισε ο αγιοποιημένος μητροπολίτης από τους κατοίκους της πόλης αποτυπώνεται στην πρώιμη απεικόνισή του, γύρω στα τέλη του 13^{ου} αι., μόλις εκατό χρόνια δηλαδή μετά το θάνατό του, ανάμεσα στους ιεράρχες του ημικύλινδρου της αψίδας στην κρύπτη του Αγίου Νικολάου στα Καμπιά της Βοιωτίας.

ΜΕΡΟΣ Β΄ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ

"δομώ τη δράση-δίνω μήνυμα"

Γνωρίστε τη βυζαντινή πόλη/ Βόλτα στη Βυζαντινή Θήβα

Θέματα για συζήτηση

1. Τοπογραφία μιας πόλης-Η Θήβα

- ίδρυση πόλεων, πού και γιατί (Στρατηγικόν Κεκαυμένου), δομή πόλης, πολεοδομικό σχέδιο, ρυμοτομία (διαφοροποιούμε εδώ τις πόλεις-κάστρα),
- τείχη Θήβας (και πότε)
- έννοια στο Βυζάντιο: α) δικτύου αστικών οικισμών και γύρω ύπαιθρος (π.χ. "Θήβα, μια μεγαλούπουλη στο δίκτυο των μεγάλων πόλεων", βλ. νομικό κείμενο της εποχής για τη γαιοκτησία), β) ιεράρχηση μεγεθών πόλεων συγκριτικά με Κωνσταντινούπολη και άλλες.

2. Λειτουργία μιας πόλης-Η Θήβα

- ζητήματα ασφάλειας
- κυκλοφορία, μετακίνηση, μεταφορές
- φωτισμός του δημόσιου χώρου
- η διαχείριση του νερού: πηγές, υδροδότηση, αποχέτευση, υδραγωγείο (και σημερινός νερόμυλος), λουτρό (αναφορά σε Αντίκυρα και αναφορά σε Κρύα, Πρόδρομο)
- διοικητικό κέντρο και Μητρόπολη Ιωάννη Καλοκτένη
- Ναοί: επισκοπή, μητρόπολη

3. Οι κάτοικοι

- επαγγέλματα-κάτοικοι, ιδιότητα και ασχολίες κατοίκων,
- εμπόριο,
- εγκαταστάσεις για βιοτεχνία, συναφείς υποδομές και δραστηριότητες, εργαστήρια, συντεχνίες, προμήθεια πρώτης ύλης.
- θρησκεία ,πρακτικές λατρείας, ταφές
- επίπλωση: κεραμικά, τι είχαν μέσα στα σπίτια)
- διάρθρωση κατοικιών
- Οργάνωση
- Ασχολίες στο σπίτι

Η πόλη της Θήβας- Σύγκριση του χθες με το σήμερα

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ κατά την επίσκεψη

Ωρα για παιχνίδι

Επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο στο υπόγειο του δικαστικού μεγάρου.

Παρατηρείστε και παίζετε μέσα σε μια βυζαντινή γειτονιά

Στόχος της δράσης αυτής είναι η εξοικείωση των μαθητών με τον χώρο μιας άλλης εποχής. Να πληροφορηθούν για την ανασκαφή ως βασικό τρόπο εύρεσης αντικειμένων και πληροφοριών του παρελθόντος.

Βρισκόμαστε μπροστά σε μία ανασκαφή, κάτω από τα Δικαστήρια της Θήβας!
Ας κοιτάξουμε προσεκτικά τι αποκάλυψαν οι αρχαιολόγοι κάτω από το χώμα.

- 1) Παρατηρείστε τους τοίχους που φτιάχνουν τους χώρους. Εντοπίστε διαφορές και ομοιότητες μεταξύ τους:
- Από τι υλικά χτίζουν τους τοίχους (όραση και αφή)
- 3) Βρείτε τα μεγέθη (των τοίχων, των θυρών, των δωματίων). Μπορούν να τα μετρήσουν με χρήση μέτρου ή και με έκταση των χεριών. Σύγκριση με το σήμερα. Πώς είναι τα σπίτια στην εποχή μας, τι μέγεθος έχουν, από τι υλικά είναι κατασκευασμένα.
- 4) Ανακαλύψτε και ταυτίστε τους χώρους βασιζόμενοι στα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα-σχήματα, (εστία, αυλή, σκάλα διώροφο σπίτι, δεξαμενές)
- 5) Επιλέξτε και αποτυπώστε σε ένα χαρτί τον χώρο ή ένα δωμάτιο, σε κλίμακα έναν τοίχο
- 6) Φωτογραφίστε, ζωγραφίστε εμπνευστείτε

Συσχετισμός όλων των παραπάνω με το σήμερα

Στόχος είναι να ανακαλύψουν τα αντικείμενα που βρέθηκαν στην ανασκαφή και να τα ταυτίσουν με τους χώρους:

- 1) Τι βρέθηκε, τι ανακάλυψαν οι ανασκαφείς/ τι χρώμα έχουν, από τι υλικό είναι φτιαγμένα, το μέγεθός τους.
- 2) Ταυτίστε τα αντικείμενα μες το χώρο
- 3) Σύγκριση με το σήμερα
- 4) Επίπλωση σπιτιού
- 5) Μπορούν να τα ζωγραφίσουν σε χαρτί
- 6) Δραματοποίηση, αναπαράσταση από ομάδα παιδιών μιας μέρας μέσα στο σπίτι

Μέσα από τα αντικείμενα μπορούν να συζητήσουν για τα επαγγέλματα, ποιοι δούλεψαν για να χτιστεί το σπίτι, ποιοι τα ανακάλυψαν, ποιοι τα συντηρούν. Σύγκριση παραδοσιακά και σύγχρονα επαγγέλματα.
Μπορεί να φτιαχτεί ένα ερωτηματολόγιο με τα επαγγέλματα.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ Μετά την επίσκεψη

Από τις ζωγραφιές ή τις φωτογραφίες που έχουν από τον χώρο θα μπορούσε να γίνει μια μικρή έκθεση στην τάξη, να γράψουν μια επιστολή προς κάποιον και να την παρουσιάσουν στην τάξη.

Να φτιάξουν τα ίδια τα παιδιά ένα ερωτηματολόγιο.

Σχεδιασμός εκπαιδευτικών φακέλων: Γκάνη Πένυ, Κουτσούκου Μαρία-Νίκη, *Αρχαιολόγοι-Μουσειολόγοι*

Συγγραφή κειμένων: Βαξεβάνης Γιάννης, *Αρχαιολόγος*